

W

Wonka

Zbytečná Wonkova smrt

Pavel Wonka zemřel v době, kdy už se komunismus broutil. „Zakázali i vytisknout parte,“ říká bratr

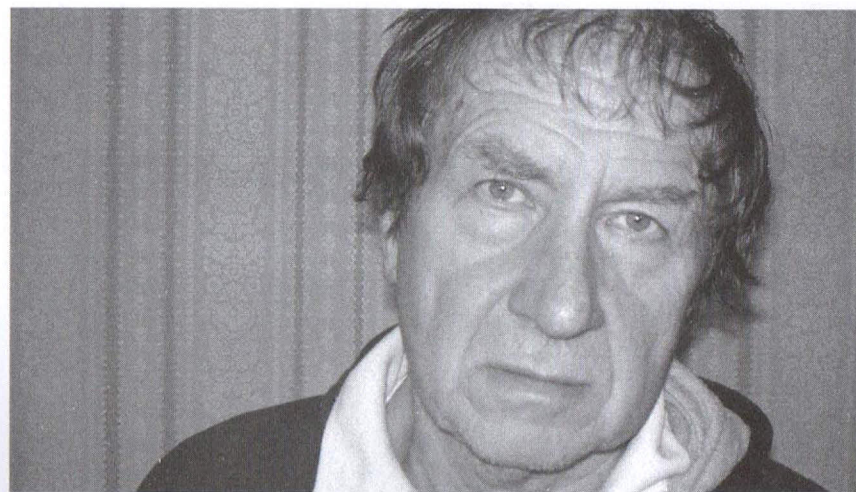
O bratrovi mluví často.

Vždycky s bolestí. Pak se vztekem.

Jiří Wonka na smrt svého bratra Pavla nemůže zapomenout. Samozřejmě úplně zbytečnou smrt. Disident Pavel Wonka zemřel 26. dubna 1988 v československém vězení. V době, kdy se hrotilo komunistické panství ve východní Evropě. Navíc v době, kdy on sám si už vyřizoval povolení k vystěhování do západního Německa, aby tam začal nový život.

Nezačal.

„Byl zatčen právě ve chvíli, kdy si kvůli povolení k vystěhování vyřizoval dokumenty na vojenské správě. Rozhodl se už, že se odstěhuje, takže v roce 1988 pro režim nepředstavoval bezprostřední hrozbu. O to smutnější je, že byl znovu zatčen a odsouzen,“ říká historik Petr Blažek. Po tomto zatčení skončil Pavel Wonka znovu ve vězení a z něj už nevyšel. Byl v té době nemocný a nekonečným bojem s komunistickými úřady i silně vyčerpaný. Zemřel v pouhých pětatřiceti letech.

SMUTNÝ BRATR. Jiřímu Wonkovi zbyly na bratra jen vzpomínky. FOTO LUDĚK NAVARA

NEPOHODLNÝ MUŽ

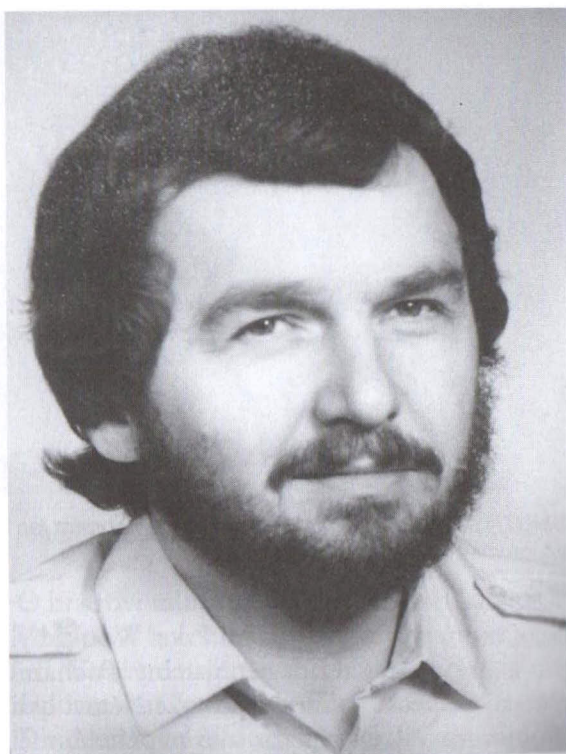
Není sporu o tom, že disident Pavel Wonka byl pro komunistický režim nepřijatelný. Pocházel z česko-německé rodiny, a protože Němci byli dlouho po válce vnímáni jako nepřátelé, měl i obtížnější dětství. Když se nedostal na vysokou školu, začal se samostudiem. Nakonec se stal takovým znalcem práva, že zdarma vypomáhal lidem z okolí v jejich právních sporech. „U něj doma to bylo jak v advokátní kanceláři. Lidi dokonce chodili na objednávku. Ale on to dělal zadarmo,“ popisuje Jiří Wonka.

Nejvíce štval režim svými stížnostmi: upozorňoval na různé nespravedlnosti (bylo jich opravdu hodně) či porušení zákona a nebál se stěžovat si i na nejvyšších místech. Zachována je i jeho stížnost adresovaná prezidentu Gustávu Husákovi, v níž ho vyzývá k abdikaci.

V roce 1986 se rozhodl pro tehdy neuvěřitelnou věc: vyhlásil nezávislou kandidaturu do komunisty ovládaného Federálního shromáždění, tehdejší náhražky parlamentu. Když ho odmítli

Wonka upozorňuje na nespravedlnosti a píše stížnosti

Wonka si vyřizoval povolení k vystěhování do západního Německa

UMŘE VE VĚZENÍ. Pavel Wonka zemřel, protože neuměl žít ve lži. ARCHIV JIŘÍHO WONKY

Wonka navrhuje zřízení Ústavního soudu

zaregistrovat, zjistil, že si nemá komu stěžovat, a tak navrhl, aby byl urychleně zřízen Ústavní soud, který v té době existoval jen na papíře. Mezitím musel čelit nátlaku.

„Bratr byl člověk, který odmítal žít ve lži,“ říká jeho bratr Jiří. „Byl vydán napospas komunistické justici, od roku 1981 byl prakticky nepřetržitě trestně stíhán. Deset let nesehnal práci,“ dodává Jiří Wonka.

Vzpomíná, že jeho bratr neustále přemýšlel, jak nebyť režimem tolik zranitelný.

„Bratr říkal, že je tak omezovaný, že nemůže ani založit rodinu. Že by se nemohl angažovat na poli lidských práv,“ popisuje Jiří Wonka.

VÍCE NA OČÍCH

Podle historika Petra Blažka měl Pavel Wonka smůlu i v tom, že nežil v Praze či Brně. Tamní disidenti nebyli totiž tak na očích a byli na tom lépe. „Wonka byl podroben daleko větší šikaně než většina jiných disidentů. Bylo to dáno i tím, že na venkově těch nepřátel, o které se Státní bezpečnost zajímala, nebylo tolik a oni se jim mohli věnovat více a důkladněji. Navíc on svou povahou přispíval k tomu, že ty příslušníky asi i sám dráždil. Brali ho jako jakéhosi provokátora. Jeho neustálá snaha trvat na právních výkladech, dovolávat se práva a psát stížnosti přispěla k tomu, že příslušníci Státní bezpečnosti ho brali jako člověka, který si za to všechno může sám,“ popisuje Blažek.

Větší šikana než u ostatních disidentů

SMUTNÝ KONEC

Po neúspěšné kandidatuře do Federálního shromáždění se představitelé komunistického režimu na Wonku zaměřili. Byl odsouzen na dva roky, skončil v nejhorším vězení – v Minkovicích. Později se dostal až na psychiatrii. Protože věznění považoval za nezákonné, neustále bojoval s dozorci nebo držel hladovku. To vše se samozřejmě podepsalo na jeho zdraví. Vrátil se domů hubený a vyčerpaný.

Wonka končí ve věznici v Minkovicích, později na psychiatrii

V roce 1988, kdy už má všeho opravdu dost, rezignuje: podá si žádost a plánuje vystěhování. Je nemocný a musí plnit podmínky takzvaného ochranného dohledu, což znamenalo denní hlášení na Bezpečnosti a žádost o povolení každé cesty mimo bydliště. Tedy nepřetržitá šikana.

Dne 20. dubna 1988 jej na kolečkovém křesle přivezou k poslednímu soudnímu jednání. Zodpovídá se z toho, že neplní podmínky ochranného dohledu. Společenská nebezpečnost takového jednání je samozřejmě nulová.

K poslednímu soudnímu jednání ho vezou na kolečkovém křesle

PŘEVOZ. V roce 1987 převáželi Pavla Wonku do soudní budovy v Praze. Samozřejmě, na rukou měl pouta. ARCHIV JIŘÍHO WONKY

Wonka však skončí zase ve vězení. Za necelý týden bude mrtev.

Přesné okolnosti jeho smrti nejsou dodnes jasné. Jisté je, že byl tak slabý, že jej museli krmit spoluvězni. Jen pil vodu z vodovodu. Nakonec spoluvězni zjistili, že se Wonka nehýbá, a zavolali dozorce. „Když Wonka přišel na celu, všimli jsme si, že byl zbitý. Na zádech měl modřiny. Také pořádně nechodil, spíš se při chůzi opíral o stěnu... Pokud jde o jídlo, tak to skutečně odmítal, nepil ani nápoje, které nám s jídlem dávali. Pil pouze vodu z kohoutku,“ popisoval později

Okolnosti Wonkovy smrti jsou stále nejasné

spoluvězeň Marian Absolon, který s ním trávil poslední chvíle na osudné cele.

„Dne 26. 4. 1988 v 18.15 na oddělení 3 a cele 138 použili umístění na této cele přivolávací signalizaci a oznámili, že obviněný Pavel Wonka nejeví známky života...“ oznamuje tehdejší stručné hlášení.

„Jeho konec je děsný. Představuje skutečné dno, kam husákovský režim ještě na svém sklonku dokázal zajít,“ říká Blažek.

NENÁVIST AŽ ZA HROB

Ale šikana pokračovala i po smrti. „Parte nám odmítli udělat. Pracoval jsem v Náchodě, ředitel nařídil, že kdyby chtěl Wonka udělat parte, tak zákaz. Pak jsme jeli do Hostinného, tam byl nějaký vedoucí, on řekl ano, udělám parte, přijďte za dvě hodiny. Když jsme přijeli, řekl: Nezlobte se, nejde to,“ popisuje Jiří Wonka.

Pohřeb Pavla Wonky se nakonec stal obrovskou politickou manifestací. Zúčastnili se ho disidenti a představitelé opozičních skupin z celé země. „Většina z nich vzpomínala na ten pohřeb s takovým smutkem, protože vlastně pohřbívali pětatřicetiletého muže, který zemřel v době, kdy se v zemích sovětského bloku dávala situace do pohybu,“ říká Blažek.

PAVEL WONKA

Pocházel z česko-německé rodiny z Podkrkonoší a už od mládí se musel potýkat s těžkostmi. Brzy mu zemřel otec. Pavla i jeho bratra Jiřího vychovávala maminka. Ani po opakovaných zkouškách nebyl přijat na právnickou fakultu, a tak začal studovat sám. Lidem z okolí pak poskytoval bezplatně právní rady. Požadoval respektování zásad právního státu. V roce 1986

Wonka umírá 26. dubna 1988

Pohřeb Pavla Wonky se stává politickou manifestací

se rozhodl nezávisle kandidovat do Federálního shromáždění. Jeho kandidaturu však úřady odmítly, Wonka sám byl později zatčen a skončil ve vězení. Po opakovaných šikanách, soudech a věznění zemřel 26. dubna 1988. Jeho pohřeb ve Vrchlabí se stal obrovskou manifestací proti komunistickému režimu.

ZÁHADA WONKOVY SMRTI

Dodnes není zcela jasné, jak Pavel Wonka ve vězení zemřel. Spoluvězni totiž zavolali dozorce až poté, co zjistili, že je mrtev. Přestože maminka Gerda Wonková požádala, aby k ohledání a pitvě byli přizváni američtí lékaři, nebyla jeho smrt řádně vyšetřena a nebyl za ni nikdo potrestán. Jisté je, že Wonka byl vážně nemocen už v den soudu a porušení ochranného dohledu není tak závažný přestupek, aby kvůli tomu musel jít do vyšetřovací vazby. Odpovědnost však odmítá jak tehdejší soudkyně Marcela Horváthová, tak lékař Radim Pek, který Wonku prohlásil za schopného vazby.

MŮŽE BÝT WONKOVA SMRT NĚKDY OBJASNĚNA?

Historik Tomáš Bursík je přesvědčen, že se jednou o konci Pavla Wonky dozvíme pravdu. Argumentuje tím, že smrt politického vězně v osmdesátých letech je zcela výjimečná. „I když se v té době ve vězeních běžně neumíralo, Wonkova smrt hodně vypovídá o tehdejšímu stavu vězeňství a o tom, že bylo součástí represivního aparátu,“ říká. Podle jeho názoru důkladnému vyšetření nic nebrání. „Dnes už máme přístupné všechny archivní materiály. Od Wonkovy smrti neuplynulo tolik let. Je možné dohledat svědky, zjistit, kdo tam tehdy byl, najít příslušníky StB. Doufám, že by se to tedy mohlo podařit,“ říká.

KTERÉ OBDOBÍ Z KOMUNISTICKÉ ÉRY BYLO PRO VĚZNĚ NEJHORŠÍ?

Není pochyb o tom, že nejhorší byla první polovina padesátých let, postupem doby se poměry zlepšovaly. Do vězeňství v šedesátých letech přicházeli i poměrně vzdělaní lidé, kteří k vězňům přistupovali jinak. Ale to skončilo zase na začátku sedmdesátých let, kdy se změnil přístup především k politickým vězňům. „Jako by v té době znovu ožil duch padesátých let. Ve vztahu k politickým vězňům se objevuje šikana, sledování, donašečství, tresty za jakékoli prohřešky. Vznikají politické izolace,“ říká historik Tomáš Bursík. Ale ani v sedmdesátých letech se zcela otevřené násilí příliš neobjevovalo. Spíše se jednalo o systém, který vězňům komplikoval život. Byly to různé na první pohled drobné ústrky: například levák byl postaven ke stroji, který může obsluhovat jenom pravák, a on potom neplnil normu. Což mohlo znamenat, že nedostane plnou stravu a v konečné fázi mu hrozí další odsouzení za maření výkonu trestu. „Pan Václav Benda byl třeba trestán za to, že napsal dopis za negramotného spoluvězně,“ připomíná Bursík.

Text telegramu, kterým se maminka Pavla Wonky dozvěděla o synově smrti

Sděluji vám, že dnes 26. 4. 1988 u útvaru SNB ČSR Hradec Králové náhle zemřel váš syn Pavel Wonka narozen 23. 1. 1953. Žádáme vás o sdělení, zda si pohřeb zařídíte sami, nebo má-li být proveden na státní útraty. Vaše rozhodnutí sdělte zdejšímu útvaru, pokud možno obratem.

(ORIGINÁL TELEGRAMU JE ULOŽEN V NÁRODNÍM ARCHIVU)

Gerda Wonková
byla o synově smrti
informována telegramem.

Za Wonkovu smrt nebyl
nikdo hnán k odpovědnosti

Úryvek z posledního dopisu Pavla Wonky, který napsal několik dní před smrtí (byl tak slabý, že dopis musel nadiktovat spoluvězni)

Několik dní jsem o sobě nevěděl. Zvracím. Vše se se mnou točí... Žádám vás o okamžitý zákrok ve všech možných směrech... Nedejte na to, jak je věc venku deklarovaná. Trpím i bolestmi pohybového ústrojí a ledvin.

Úryvek z dopisu Wonkových prezidentu Husákovi

Prezident Dr. Gustáv Husák, Praha, Hrad
Pane prezidente!

Když byl Pavel Wonka dne 26. 5. 1986 zatčen a uvězněn za svou kandidaturu na poslance SL FS ČSSR, bez prodlení Vás uvědomil, že se připravuje justiční zločin, a požádal Vás, abyste jeho spáchání zabránil udělením milosti ve formě abolice. Tuto žádost Kancelář prezidenta republiky registrovala pod značkou 106.753/86 a její obdržení potvrdila dopisem ze dne 16. 7. 1986.

Po seznámení s vyšetřovacím spisem v říjnu 1986 se na Vás Pavel Wonka obrátil s opakovanou žádostí o milost, kterou odůvodnil tím, že k jeho odsouzení je zneužíváno účelových svědků a syntetických protokolů, ve kterých mu jsou přisuzovány urážlivé výroky vůči prezidentu republiky a dalším představitelům státu.

[...]

A vysmíváte se nám Vy, pane prezidento, který jste v tomto případě vůbec nebyl schopen zajistit, abychom mohli využít jednoho nikoliv bezvýznamného právního institutu, kterým je udělení milosti. Děláte z nás bezprávné občany.

Nejen pro uvedené jsme dospěli k závěru, že svou funkci nevykonáváte dobře a že již patrně na její

Prezident ČSSR
Dr. Gustáv Husák
Praha - Hrad

Pane prezidente !

Když byl Pavel Wonka dne 26.5.1986 zatčen a uvězněn pro svou kandidaturu na poslance SL FS ČSSR, bez prodlení Vás uvědomil, že se připravuje justiční zločin a požádal Vás, abyste jeho spáchání zabránil udělením milosti ve formě abolice. Tuto žádost KPR registrovala pod sp.zn. 106.753/86 a její obdržení potvrdila dopisem ze dne 16.7.1986.

Po seznámení a vyšetřovacím spisem v říjnu 1986 se na Vás Pavel Wonka obrátil s opakovanou žádostí o milost, kterou odůvodnil tím, že k jeho odsouzení je zneužíváno účelových svědků a syntetických protokolů, ve kterých mu jsou přisuzovány urážlivé výroky proti prezidentu republiky a dalším čelným představitelům státu. Upozornil Vás, že řízení je konstruováno tak, aby využilo zákonné ochrany prezidenta republiky a požádal Vás, aby jste tomu zabránil udělením milosti. Tuto opakovanou žádost o milost registrovala KPR pod sp.zn. 111.648/86 a její přijetí potvrdila dopisem ze dne 13.11.1986. Dlužno dodat, že obvinění z urážlivých výroků proti představitelům republiky muselo být nakonec vypuštěno, protože se

ABDIKUJTE! Dopis tehdejšímu prezidentu Gustávu Husákovi, v němž je vyzván k abdikaci. Opravdu velká odvaha. ARCHIV JIŘÍHO WONKY

výkon nestačíte. Ztratil jste veškerou naši důvěru. Proto Vás žádáme, abyste abdikoval z funkce prezidenta republiky. Přesvědčil jste nás svým jednáním, že nic jiného po Vás již žádat nemůžeme.

PAVEL WONKA, GERDA WONKOVÁ, JIŘÍ WONKA
VRCHLABÍ DNE 17. 3. 1988

Říká se: Pavel Wonka, který zemřel ve vězení v Hradci Králové 26. dubna 1988, byl poslední obětí komunistického režimu v bývalém Československu.

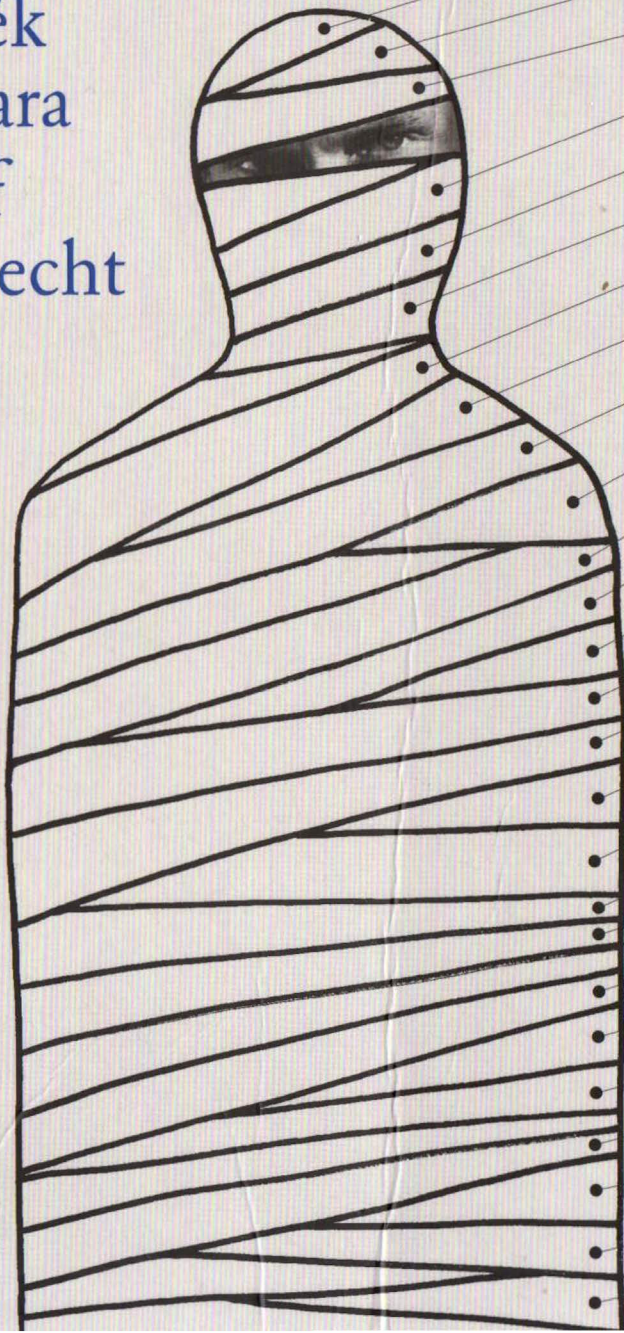
Skutečnost: Není to tak docela pravda. Komunistická hranice — železná opona — byla místem smrti i o rok později. Posledním mrtvým byl východoněmecký chlapec, který zahynul 16. května 1989 v automobilu při pokusu jeho matky prorazit na Západ.

MÝTY A REALITA

ABECEDA KOMUNISMU

PŘILOŽENO
DVD

Luděk
Navara
Josef
Albrecht

A
B
C
D
E
F
G
H
Ch
I
J
K
L
M
N
O
P
R
S
Š
T
Ú
V
W
Z
Ž

HØST